

DOI: 10.33270/02232602.82
УДК 340.1

Модернізація інституту правосуб'єктності територіальної громади в умовах воєнного стану, післявоєнного розвитку України та Європи

ДЕМИДЕНКО Володимир*

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного права та прав людини Національної академії
внутрішніх справ
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6771-0080>

Анотація. Нині, саме в умовах війни держави-терориста Росії проти України та цивілізованого світу, україноць важливо розробити сучасну концепцію модернізації національного інституту територіальної громади як базового елемента системи місцевого самоврядування, без якого неможливим є стабільний розвиток демократичної держави. З огляду на євроатлантичні прагнення українського народу, ця концепція модернізації інституту територіальної громади має бути адекватною викликам сьогодення, прийнятною для національного правового поля, традицій, культури, попереднього бекграунду в Україні та європейських стандартів. У публікації проаналізовано особливості реалізації правосуб'єктності територіальної громади в Україні та державах – учасницях Європейського Союзу, виокремлено найкращі практики регламентації правосуб'єктності територіальної громади для здійснення комплексного дослідження цього інституту та подальшої імплементації в правове поле. Метою статті є визначення окремих напрямів модернізації інституту правосуб'єктності територіальної громади в умовах сьогодення та післявоєнного розвитку України з урахуванням досвіду європейських країн. Методологія дослідження становить систему теоретичних принципів (об'єктивності, історизму, плюралізму, системності тощо), логічних прийомів (аналіз і синтез, дедукція, індукція, абстрагування, аналогія, узагальнення, гіпотеза, ідеалізація, екстраполяція, моделювання тощо) і конкретних засобів дослідження, що надали можливість повноцінно висвітлити напрями модернізації інституту правосуб'єктності територіальної громади в умовах сьогодення та післявоєнного розвитку України. Крізь призму модернізації правосуб'єктності територіальної громади в Україні на основі досвіду європейських держав запропоновано напрями вдосконалення реалізації права на місцеве самоврядування в Україні. Загалом проаналізовано суб'єктний склад реалізації права на місцеве самоврядування в Україні. Досліджено положення права Євросоюзу щодо участі в муніципальних виборах у державах – членах Європейського Союзу іноземців. Сформульовано пропозиції з удосконалення активного виборчого права на місцевих виборах в Україні. Нова редакція положень Виборчого кодексу України сприятиме післявоєнному відродженню України, посиленню її економічних і геополітичних можливостей.

Ключові слова: територіальна громада; місцеве самоврядування; правосуб'єктність територіальної громади; місцеві вибори.

Історія статті:

Отримано: 06.09.2023
Переглянуто: 09.10.2023
Прийнято: 13.11.2023

Рекомендоване посилання:

Демиденко В. Модернізація інституту правосуб'єктності територіальної громади в умовах воєнного стану, післявоєнного розвитку України та Європи. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 2 (26). С. 82–89. doi: 10.33270/02232602.82.

*Відповідальний автор

© Демиденко В., 2023

Вступ

В умовах війни РФ проти України та цивілізованого світу вкрай важливо розробити сучасну концепцію модернізації національного інституту територіальної громади як базового елемента системи місцевого самоврядування, без якого неможливим є стабільний поступ демократичної держави.

Ця концепція модернізації інституту територіальної громади має бути адекватною викликам сьогодення та прийнятною не лише для національного правового поля, традицій, культури, попереднього бекграунду в Україні, а й для держав – учасниць ЄС. Необхідно проаналізувати особливості реалізації правосуб'єктності територіальної громади в Україні та державах – учасницях ЄС, виокремити найкращі практики регламентації правосуб'єктності територіальної громади з метою здійснення комплексного дослідження цього інституту та подальшої імплементації в правове поле.

Попередній аналіз окресленої проблематики засвідчує, що регулювання певних елементів правосуб'єктності територіальної громади в Україні є системно прогресивнішим підходом з позицій забезпечення сталого розвитку місцевого самоврядування, демократії та верховенства права, ніж в окремих державах ЄС.

Загальна мета розвитку територіальних громад полягає в покращенні соціально-економічних та екологічних умов урбанізованих територій, умов проживання та праці всіх їх мешканців (Derun, 2020, р. 39).

Головний напрям формування сучасної теорії модернізації інституту правосуб'єктності територіальної громади визначає, що війна в Україні є цивілізаційним зіткненням різних концептів здійснення публічної влади (ринкових демократій та ринкових диктатур). З огляду на це, збагачення інституту правосуб'єктності територіальної громади та його відповідної формалізації, як і загалом розвиток системи джерел муніципального права України, має ґрунтуватися на сучасних досягненнях людської цивілізації у сфері реалізації муніципальної влади з елементами адаптивного моделювання стратегії розвитку місцевого самоврядування в Україні (Demydenko, 2023, р. 64).

Ця війна є екзистенційною війною двох світів: простору демократії, свободи та простору імперіалізму, рабства (Kostytskyi, 2023, р. 102; Shaptala, & Kaminska, 2022, р. 57-66). На перший погляд, складається враження, що розв'язана війна держави-терориста Росії спрямована на знищення України та її народу. Однак це лише вершина айсберга, перший етап у розумінні апологетів цієї війни. Головною метою, ядром цієї агресії є демонстрація недієвості міжнародного права, вагоме зниження ефективності системи забезпечення міжнародного миру та безпеки, занепад різних міжнародних об'єднань (ООН, НАТО, ЄС), фундаментом існування яких є саме

свобода, права людини, демократія, верховенство права, ліквідація загалом демократії як форми реалізації влади.

Для вищого військово-політичного керівництва РФ настановними є погляди Збігнева Бжезінського, що російська імперія неможлива без України, так само як без України неможлива сильна Європа, політичним, культурним й економічним хребтом якої мають бути такі держави, як Франція, Німеччина, Польща та Україна (Brzezinski, 2016).

Саме тому основний удар Росії на першому етапі спрямований проти України. Водночас головні воєнні злочинці цієї держави мають задум щодо другого й основного етапу цієї війни проти демократичного світу та сподівання на те, що їх політичні сили не просто радикально змінять політику цих країн щодо відстоювання демократичних цінностей, а саме зруйнують інституційні основи західної демократії (знищать НАТО, ЄС та інші інституції).

Тому, на наше переконання, головне вістря цієї війни спрямоване не проти України, а проти колективної західної демократії. З огляду на це, всі ресурси (політичні, економічні, воєнні тощо) цивілізованого світу без жодних вагань мають бути спрямовані на допомогу Україні, яка нині боронить цінності демократичного світу, наповнює їх реальним змістом, є фактично локомотивом україно-необхідних сучасних реформ в ООН, НАТО, ЄС.

До одного з елементів демократичного цивілізованого світу належить забезпечення дієвості й ефективності територіальної громади як основного суб'єкта місцевого самоврядування, що є основою підвалин демократії. Тому актуальність модернізації інституту правосуб'єктності територіальної громади в сучасних умовах правового режиму воєнного стану в Україні та на перспективу є доволі важливим завданням у межах як національної парадигми розвитку, так і європейської.

Матеріали та методи

Загалом проблематика правового статусу територіальної громади в Україні та країнах Європи, зокрема одного з головних елементів правового статусу територіальної громади – її правосуб'єктності, є одним з ключових питань сучасної юридичної науки.

Такий інтерес до правового статусу територіальної громади обумовлений тим, що через інститут територіальної громади здійснюється народовладдя. Суб'єктом реалізації народовладдя в Україні є український народ, що своєю чергою складається з територіальних громад. Це надає особливої значущості та перманентної актуальності правового статусу й правосуб'єктності територіальних громад.

На цьому питанні зосереджують увагу науковці як у межах теорії держава та права, так і галузевих юридичних наук (конституційного, муніципального, цивільного, господарського й інших галузей права).

Крім того, муніципалісти не оминули увагою дослідження муніципально-правового статусу територіальної громади. Зокрема, різним елементам муніципально-правового статусу територіальної громади присвячено роботи О. В. Батанова, М. О. Баймуратова, В. І. Борденюка, І. А. Галіахметова, Р. К. Давидова, В. М. Кампо, Н. В. Камінської, М. І. Корнієнка, М. В. Костицького, В. В. Кравченка, В. С. Куйбіди, П. М. Любченка, М. В. Пітцика, В. Ф. Погорілка, М. О. Пухтинського, В. П. Рубцова, О. М. Солоненка, А. О. Селіванова, Ю. М. Тодики, О. Ф. Фрицького, В. М. Шаповала та ін.

Попри посилену увагу до питань функціонування територіальної громади, нині ще не вдавалося сформувати цілісне, системне та комплексне уявлення про муніципально-правовий статус територіальної громади й один із ключових його елементів – правосуб'єктність територіальної громади. Тривають наукові дискусії щодо надання статусу юридичної особи територіальним громадам в Україні.

Методологія дослідження модернізації інституту правосуб'єктності територіальної громади в умовах воєнного стану, післявоєнного розвитку України та Європи ґрунтується насамперед на взаємопов'язаному комплексі принципів проведення дослідної роботи. Зокрема, він охоплює такі принципи: об'єктивності, історизму, плюралізму, системності, принцип сходження від абстрактного бачення ролі територіальних громад у європейському та вітчизняному конституціоналізмі до конкретного уявлення про модернізацію інституту правосуб'єктності територіальної громади з урахуванням поточної ситуації з інтеграцією України до ЄС та НАТО й проблем відновлення територіальних громад, що зазнали тимчасової окупації.

Водночас методологія дослідження модернізації інституту правосуб'єктності територіальної громади в умовах воєнного стану, післявоєнного розвитку України та Європи охоплює також низку логічних прийомів (аналіз і синтез, дедукція, індукція, абстрагування, аналогія, узагальнення, гіпотеза, ідеалізація, екстраполяція, моделювання тощо).

Базовим елементом методології дослідження модернізації інституту правосуб'єктності територіальної громади є конкретні засоби усвідомлення структури правосуб'єктності територіальної громади, своєрідні інструменти пізнання напрямів удосконалення правосуб'єктності територіальної громади в умовах поетапного відновлення територіальної цілісності України та забезпечення вирішення безпекового питання для цих територій. Серед таких доречно виокремити

передусім аксіологічний (ціннісний) метод, синергетичний, герменевтичний, формально-юридичний, порівняльно-правовий, статистичний та інші методи пізнання.

Результати й обговорення

Висвітлення правосуб'єктності територіальної громади в сучасних умовах правового режиму воєнного стану й передусім у контексті необхідності її перспективної модернізації, на наш погляд, неможливо здійснити без визначення поняття «територіальна громада» в реаліях правових систем України й окремих держав – учасниць ЄС.

Слід зауважити, що Основний Закон України закріплює право на здійснення місцевого самоврядування саме за територіальною громадою. Зокрема, ст. 140 Конституції України встановлює, що місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України¹.

Європейська хартія місцевого самоврядування, на відміну від Конституції України, визначає місцеве самоврядування як право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління значною частиною публічних справ під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення².

На наш погляд, національне конституційне закріплення права на місцеве самоврядування саме за територіальною громадою, а не за органами місцевого самоврядування, є більш вдалим відображенням народовладдя на місцевому рівні. Адже саме територіальна громада є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, першоджерелом муніципальної влади.

Водночас є і протилежні позиції з цього питання. Зокрема, О. О. Майданник зауважує, що, з огляду на вимоги ч. 1 ст. 9 Конституції України, ст. 18 Закону України «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 року³, ратифікація Україною Європейської хартії зобов'язує нашу державу ретельніше підійти до імплементації концептуальних положень цього документа в національне законодавство з питань місцевого самоврядування (Maidannuk, 2016, p. 69).

¹ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

² Європейська хартія місцевого самоврядування : міжнар. док. від 15 жовт. 1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.

³ Про міжнародні договори України : Закон України від 29 черв. 2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>.

З огляду на положення ст. 140 Конституції України, логічними й послідовними є норми Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР, що аналогічно до конституційних положень закріплюють право на місцеве самоврядування за територіальною громадою. Проте визначено, що, на відміну від Конституції України, це не лише гарантоване державою право, а й реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста¹.

Також постає питання щодо відповідності таких положень Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» об'єктивній реальності. Адже місцеве самоврядування здійснюють територіальні громади сіл, селищ, міст насамперед безпосередньо, а також через органи місцевого самоврядування та їх посадових осіб.

Безпосередніми формами реалізації права на місцеве самоврядування територіальними громадами є місцеві вибори, місцеві референдуми, місцеві ініціативи, громадські слухання тощо. Слід зауважити, що право голосу під час реалізації зазначених форм безпосереднього здійснення муніципальної влади мають лише громадяни України, а не всі жителі відповідних сіл, селищ, міст в Україні. Адже до жителів певних адміністративно-територіальних одиниць України, крім громадян України, можуть належати іноземці, особи без громадянства, біженці й інші категорії фізичних осіб, які не мають громадянства України та на законних підставах перебувають на території України. Вони мають право вільно обирати будь-яку адміністративно-територіальну одиницю, де вони хочуть проживати чи перебувати, за винятками, встановленими законодавством України².

Унаслідок цього в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» вже закладено суперечність. Позаяк місцеве самоврядування – це право жителів (ст. 2 Закону³). Водночас ст. 3 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» встановлює лише право громадян України здійснювати місцеве самоврядування за належністю до відповідної територіальної громади й уникає регламентації потенційного права інших

категорій жителів на здійснення місцевого самоврядування.

У цьому зв'язку слід зосередити увагу на положеннях Конвенції про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні від 5 лютого 1992 року, прийнятої в межах Ради Європи та підписаної Україною 5 лютого 1992 року⁴. Стаття 6 цього документа встановлює зобов'язання договірних сторін надати кожному постійному мешканцю-іноземцю право голосувати та висувати свою кандидатуру на виборах до органів місцевого самоврядування, якщо він відповідає тим правовим вимогам, які пред'являють до громадян, і на законних підставах постійно мешкає у відповідній державі впродовж п'яти років, що передують виборам.

Крім того, з огляду на особливу актуальність гострої потреби інтеграції України до ЄС, як одного з елементів комплексу дій щодо подолання імперіалістично-шовіністичних прагнень держави-терориста Росії, слід зауважити про регламентацію можливостей іноземців й осіб без громадянства щодо участі в місцевих виборах відповідно до положень права ЄС.

У цьому зв'язку доцільно зазначити про Директиву Ради 94/80/ЄС від 19 грудня 1994 року «Про встановлення детальних умов для реалізації права голосу та висування кандидатів на муніципальних виборах громадянами Союзу, які проживають у державі-члені, громадянами якої вони не є» (зі змінами від 07 січня 2013 року у зв'язку з приєднанням Республіки Хорватія)⁵. Стаття 3 цього документа встановлює, що будь-яка особа має право голосувати та право бути кандидатом на муніципальних виборах у державі-члені проживання, якщо на дату виборів є громадянином Союзу і не є громадянином держави-члена проживання, але відповідає вимогам щодо права голосу та права бути обраним, які в цій державі встановлені законом на своїх громадян.

Також право голосу (активне та пасивне) на місцевих виборах регламентує і Договір про Європейський Союз, ще відомий як Маастрихтський договір (Treaty on European..., 1992). Стаття 86 Маастрихтського договору про ЄС встановлює, що кожен громадянин Союзу, який проживає в державі-члені, громадянином якої він не є, має право голосувати та бути

¹ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

² Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11 груд. 2003 р. № 1382-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text>.

³ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

⁴ Convention on the participation of foreigners in public life at local level. Strasbourg, 5 February 1992. URL: <https://rm.coe.int/168007bd26>.

⁵ Laying down detailed arrangements for the exercise of the right to vote and to stand as a candidate in municipal elections by citizens of the Union residing in a Member State of which they are not nationals: Council Directive 94/80/EC of 19 December 1994. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A01994L0080-20130701>.

кандидатом на муніципальних виборах у державі-члені, у якій він проживає, на тих самих умовах, що й громадяни цієї держави. Крім того, доречно зауважити про Міжнародну конвенцію про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей від 18 грудня 1990 року (резолюція Генеральної Асамблеї 45/158)¹. Однак Р. Лаппін у праці «Право голосу для нерезидентів у Європі» зазначив, що жоден договір прямо не вимагає прийняття конкретної модальності, і державам надається широка свобода розсуду у виборі форми реалізації виборчих прав іноземців (Lappin, 2016, p. 888).

Слід зазначити, що Ірландія є першою країною в ЄС, яка ще 1963 року надала право голосу на муніципальних виборах усім своїм жителям, зокрема іноземцям. З 1992 року це право не залежить від мінімальної тривалості перебування в країні. У низці держав – членів ЄС іноземець може голосувати на місцевих виборах, якщо він підтвердить своє перебування в країні протягом кількох років. У різних країнах вимоги різняться, проте загалом – від двох до п'яти років (два роки – у Фінляндії, три – у Швеції та Норвегії, чотири – у Данії, п'ять – у Нідерландах, Бельгії та Словенії) (The right...; Kaminska, 2022).

Райнер Баубек у дослідженні «Експансивне громадянство: голосування за межами території та членства» зауважує, що Європейський парламент і Європейська комісія загалом відстоюють надання виборчих прав громадянам третіх країн, водночас зауважують, що нав'язування цього права державам – членам ЄС виходить за межі компетенції Співтовариства, що визначено в Європейських угодах (Bauböck, 2005, p. 685).

З огляду на практику держав – членів ЄС з муніципального виборчого права, постає необхідність відповідної модернізації правосуб'єктності територіальної громади в частині надання права обирати на місцевих виборах не лише дієздатним, повнолітнім громадянам України. Адже рівень подальшої політичної, фінансової, економічної, військової та іншої підтримки України з боки держав-партнерів буде щороку знижуватися (що нині ми вже спостерігаємо). Відбудова та відновлення економіки України як у сучасних умовах воєнного стану, так і в післявоєнний період є та буде насамперед внутрішнім пріоритетним національним питанням. За нинішніх демографічних втрат (воєнних і міграційних), що, на жаль, будуть лише збільшуватися, забезпечити принаймні мінімальне економічне зростання без

нарощування трудового потенціалу буде неможливо. Тим паче буде надзвичайно складно відбудувати території (ідеться лише про потенційно економічно бізнес активні), що зазнали тимчасової окупації, без залучення трудових мігрантів. Забезпечення сталого розвитку цих адміністративно-територіальних одиниць передбачає формування та подальшу реалізацію державної політики, спрямовану на соціалізацію цих трудових мігрантів і заохочення до повернення та проживання на цих територіях громадян України, які залишили нашу державу через воєнні дії.

У цьому контексті привертають увагу сучасні погляди економістів, управлінців та інших учених щодо різних економічних, фінансових, управлінських, організаційних та інших аспектів розвитку правосуб'єктності територіальних громад (Nekrasova, 2019; Krainyk, 2020; Khokhuliak, 2022; Semeniuk, Ivanchenko, & Veslova, 2023; Kripak, 2020; Pastukh, 2021; Kotov, 2023; Kavylin, 2023).

На нашу думку, зазначене вище обумовлює необхідність осучаснення активного виборчого права на місцевих виборах. Зокрема, пропонуємо ч. 1–3 ст. 7 Виборчого кодексу України² викласти в такій редакції: «1. Вибори в Україні є загальними. Право голосу мають громадяни України. Право обирати на місцевих виборах мають іноземці та особи без громадянства, які володіють зареєстрованою відповідно до закону на праві приватної власності нерухомістю в Україні та на день проведення місцевих виборів на законних підставах постійно проживають на території України не менше ніж три роки. Право голосу іноземці й особи без громадянства на місцевих виборах реалізують за місцем реєстрації їх нерухомого майна на одній зі звичайних виборчих дільниць. 2. Не має права голосу фізична особа, визнана судом недієздатною або якій на день голосування не виповнилося 18 років. 3. Громадяни України, іноземці, особи без громадянства, які мають право обирати, є виборцями». Відповідні зміни необхідно внести в ст. 70 Конституції України та низку інших нормативно-правових актів України.

З огляду на сформульовані вище законодавчі пропозиції, постає потреба вивчення досвіду європейських держав, що впровадили у своє правове поле аналогічні норми щодо виборчих прав іноземців та осіб без громадянства, мають багаторічну практику щодо реалізації таких нормативних положень.

Зокрема, привертає увагу праця К. Вернбю «Інклюзія та державна політика: докази запровадження у Швеції виборчого права для негромадян». Автор у цій публікації доходить

¹ International convention on the protection of the rights of all migrant workers and members of their families. Adopted 18 December 1990 BY General Assembly resolution 45/158. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-protection-rights-all-migrant-workers>.

² Виборчий кодекс України : Закон України від 19 груд. 2019 р. № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>.

висновку, що надання права голосу для негромадян у Швеції мало як позитивні, так і негативні аспекти. Зокрема, такі нормативні новели стимулюють імміграцію фізичних осіб з інших територій. Особливість іммігрантів полягає в тому, що пересічний представник «негромадянського» населення відрізняється від пересічного представника більшості населення за низкою демографічних і соціально-економічних показників, що своєю чергою тісно пов'язані з політичними поглядами. Пересічний мігрант переважно молодший, бідніший і працює здебільшого в секторі з низькою заробітною платою, на противагу типовому уродженцю країни чи натуралізованому іммігранту (Vernby, 2013, р. 17). Переважна більшість іммігрантів – це активна працездатна частина населення віком від 25-ти до 34 років (Vernby, 2013, р. 18). Також слід виокремити питання нерівномірного розселення іммігрантів. У зв'язку із цим фактором вплив на державну політику надання виборчих прав негромадянам можна вважати значним, що призводить до істотного збільшення видатків на освіту, соціальні та сімейні послуги в муніципалітетах, де негромадяни становлять незначну частку виборців (Vernby, 2013, р. 15). Попри ці витрати, загалом муніципалітет стає багатшим і спостерігається збільшення кількості населення, зокрема задіяного у виробництві, що позитивно пов'язано з витратами на освіту та негативно – із соціальними витратами (Vernby, 2013, р. 22).

Висновки

В умовах війни Українська держава має не лише протистояти державі-агресору, відвоювати

загарбані території, єднати весь цивілізований світ довкола демократичних цінностей, наповнювати новим змістом (а іноді – фактично відроджувати) міжнародні організації (ООН, НАТО, ЄС), бути ідейним лідером розбудови нової системи забезпечення міжнародної безпеки, а передусім – крізь призму короткострокової, середньострокової та довгострокової перспектив закладати фундамент післявоєнного відновлення України, розбудови її економіки, повернення громадян України додому, залучення інвестицій та трудових іммігрантів тощо.

Важливу роль у досягненні доволі амбітних завдань буде відігравати саме місцеве самоврядування, безпосередньо територіальні громади, їх органи та посадові особи. Власне правдивість цього твердження вже неодноразово підтвердив перебіг історії нашої держави. Зазначене зумовлює потребу модернізації інституту правосуб'єктності територіальної громади в умовах сьогодення та післявоєнного розвитку України з огляду на досвід європейських країн.

За нинішніх демографічних втрат (воєнних, міграційних), що, на жаль, будуть лише збільшуватися, забезпечити економічне зростання без нарощування трудового потенціалу неможливо. Надзвичайно складним буде завдання відбудувати території (принаймні потенційно економічно бізнес активні), що зазнали тимчасової окупації, без залучення трудових мігрантів. Ці фактори актуалізують необхідність осучаснення активного виборчого права на місцевих виборах, у зв'язку із чим у статті запропоновано частини 1–3 ст. 7 Виборчого кодексу України викласти в новій редакції.

References

- [1] Bauböck, R. (2005). Expansive Citizenship: Voting beyond Territory and Membership. *Political Science and Politics*, 38(4), 683-687. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/30044350>.
- [2] Brzezinski, Z. (2016). The grand chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives. *Little Brown Book Group*. Retrieved from https://www.academia.edu/33324624/The_Grand_Chessboard_American_Primary_And_Its_Geostrategic_Imperatives_by_Zbigniew_Brzezinski.
- [3] Demydenko, V.O. (2023). Hierarchical system of national sources of municipal law of Ukraine. *Philosophical and methodological problems of law*, 1, 63-70. doi: 10.33270/01232502.63.
- [4] Derun, T.M. (2020). Prospects for the development of territorial communities in the process of building a service-oriented state. *Public administration: improvement and development*, 2. doi: 10.32702/2307-2156-2020.2.37.
- [5] Kaminska, N.V. (2022). Development of European electoral and referendum law. *ScienceRise: Juridical Science*, 3(21), 4-9. doi: 10.15587/2523-4153.2022.265570.
- [6] Kavylin, O.A. (2023). Development of territorial communities in conditions of decentralization: domestic practice and foreign experience. *Law and public administration*, 2, 152-160. doi: 10.32840/pdu.2023.2.22.
- [7] Khokhuliak, O. (2022). Functional and organizational model of managing the sustainable development of the territorial community. *Problems and prospects of economics and management*, 4(32), 233-244. doi: 10.25140/2411-5215-2022-4(32)-233-244.
- [8] Kostytskyi, M. (2023). Existential challenges of civil society. *Interaction of the legal state, civil society and the individual: legal aspects, practical realities, prognostic changes* (pp. 102-118). Odesa: Helvetyka.
- [9] Kotov, I.V. (2023). Theoretical foundations of management of sustainable development of territorial communities. *Law and public administration*, 3, 83-88. doi: 10.32782/pdu.2023.3.12.

- [10] Krainyk, O.P. (2020). Financial stimulation of territorial community development. *Efficiency of public administration*, 62, 203-212. doi: 10.33990/2070-4011.62.2020.205832.
- [11] Kripak, A.P. (2020). Formation of the organizational and economic mechanism for the development of capable territorial communities. *Scholarly notes of V.I. Vernadsky Tavri National University*, 2, 115-120. doi: 10.32838/2663-6468/2020.2/19.
- [12] Lappin, R. (2016). The right to vote for non-resident citizens in Europe. *The International and Comparative Law Quarterly*, 65(4), 859-94. doi: 10.1017/S002058931600.
- [13] Maidannyyk, O.O. (2016). Local self-government: conceptual foundations of constitutional and legal regulation in Ukraine. *Bulletin of the Academy of Labor, Social Relations and Tourism*, 3-4, 69-70. Retrieved from https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_3_4-2016-55-75_RT.pdf.
- [14] Nekrasova, L. (2019). The institutional role of subregional development agencies in regulating development strategies of enterprises and united territorial communities. *Entrepreneurship and innovation*, 10, 62-68. doi: 10.37320/2415-3583/10.9.
- [15] Pastukh, K. (2021). Strategic planning of the development of territorial communities. *Scientific Bulletin: State Administration*, 1(7), 195-215. doi: 10.32689/2618-0065-2021-1(7)-195-215.
- [16] Semeniuk, I., Ivanchenko, H., & Veslova, Ya. (2023). Strategic development of communities in the conditions of overcoming military challenges: a project approach. *Economy and society*, 55. doi: 10.32782/2524-0072/2023-55-5.
- [17] Shaptala, N., & Kaminska, N. (2022). State policy of Ukraine on issues of temporarily occupied territories: problems of conceptualization in modern scientific discourse. *Philosophical and methodological problems of law*, 1, 57-69. doi: 10.33270/01222302.57.
- [18] The right to vote for foreigners in Europe: who can vote and where? (n.d.). Retrieved from <https://rfi.my/8pZC>.
- [19] Treaty on European Union. (1992). *Official Journal C 191, P. 0001 - 0110*. URL: <http://data.europa.eu/eli/treaty/teu/sign>.
- [20] Vernby, K. (2013). Inclusion and Public Policy: Evidence from Sweden's Introduction of Noncitizen Suffrage. *American Journal of Political Science*, 57(1), 15-29. doi: 10.1111/J1540-5907.2012.00612.x.

Список використаних джерел

- [1] Bauböck R. Expansive Citizenship: Voting beyond Territory and Membership. *Political Science and Politics*. 2005. Vol. 38. No. 4. P. 683–687. URL: <https://www.jstor.org/stable/30044350>.
- [2] Brzezinski Z. The grand chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives. *Little Brown Book Group*. 2016. 256 p. URL: https://www.academia.edu/33324624/The_Grand_Chessboard_American_Primary_And_Its_Geostrategic_Imperatives_by_Zbigniew_Brzezinski.
- [3] Демиденко В.О. Ієрархічна система загальнодержавних джерел муніципального права України. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1. С. 63–70. doi: 10.33270/01232502.63.
- [4] Дерун Т.М. Перспективи розвитку територіальних громад у процесі розбудови сервісно-орієнтованої держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 2. doi: 10.32702/2307-2156-2020.2.37.
- [5] Камінська Н. В. Розвиток європейського виборчого і референдного права. *ScienceRise: Juridical Science*. 2022. № 3 (21). С. 4–9. doi: 10.15587/2523-4153.2022.265570.
- [6] Кавилін О. А. Розвиток територіальних громад в умовах децентралізації: вітчизняна практика та зарубіжний досвід. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 152–160. doi: 10.32840/pdu.2023.2.22.
- [7] Хохуляк О. Функціонально-організаційна модель управління сталим розвитком територіальної громади. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 4 (32). С. 233–244. doi: 10.25140/2411-5215-2022-4(32)-233-244.
- [8] Костицький М. Екзистенційні виклики громадянського суспільства. *Взаємодія правової держави, громадянського суспільства та особи: правові аспекти, практичні реалії, прогностичні зміни* : колективна монографія. Одеса: Гельветика, 2023. С. 102–118.
- [9] Котов І. В. Теоретичні основи управління сталим розвитком територіальних громад. *Право та державне управління*. 2023. № 3. С. 83–88. doi: 10.32782/pdu.2023.3.12.
- [10] Крайник О. П. Фінансове стимулювання розвитку територіальної громади. *Ефективність державного управління*. 2020. № 62. С. 203–212. doi: 10.33990/2070-4011.62.2020.205832.
- [11] Кріпак А. П. Формування організаційно-економічного механізму розвитку спроможних територіальних громад. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2020. № 2. С. 115–120. doi: 10.32838/2663-6468/2020.2/19.
- [12] Lappin R. The right to vote for non-resident citizens in Europe. *The International and Comparative Law Quarterly*. 2016. Vol. 65. No. 4. P. 859–94. doi: 10.1017/S002058931600.
- [13] Майданник О. О. Місцеве самоврядування: концептуальні основи конституційно-правового регулювання в Україні. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2016. № 3–4. С. 69–70. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_3_4-2016-55-75_RT.pdf.

- [14] Некрасова Л. Інституційна роль агенцій субрегіонального розвитку в регулюванні стратегій розвитку підприємств та об'єднаних територіальних громад. *Підприємництво та інновації*. 2019. № 10. С. 62–68. doi: 10.37320/2415-3583/10.9.
- [15] Пастух К. Стратегічне планування розвитку територіальних громад. *Науковий вісник: Державне управління*. 2021. № 1 (7). С. 195–215. doi: 10.32689/2618-0065-2021-1(7)-195-215.
- [16] Семенюк І., Іванченко Г., Веслова Я. Стратегічний розвиток громад в умовах подолання воєнних викликів: проектний підхід. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. doi: 10.32782/2524-0072/2023-55-5.
- [17] Шапала Н., Камінська Н. Державна політика України з питань тимчасово окупованих територій: проблеми концептуалізації у сучасному науковому дискурсі. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 1. С. 57–69. doi: 10.33270/01222302.57.
- [18] Право голосу для іноземців у Європі: хто і де може брати участь у виборах? URL: <https://rfi.my/8pZC>.
- [19] Treaty on European Union. *Official Journal C 191*, 29/07/1992 P. 0001 - 0110. Retrieved from <http://data.europa.eu/eli/treaty/teu/sign>.
- [20] Vernby K. Inclusion and Public Policy: Evidence from Sweden's Introduction of Noncitizen Suffrage. *American Journal of Political Science*. 2013. Vol. 57. No. 1. P. 15–29. doi: 10.1111/J1540-5907.2012.00612.x.

Modernization of the Institution of Legal Personality of the Territorial Community in the Conditions of Martial Law, Post-War Development of Ukraine and Europe

DEMYDENKO Volodymyr

Ph.D in Law, Associate Professor,

Professor of the Department of Constitutional Law and Human Rights of the National Academy of Internal Affairs

Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6771-0080>

Abstract. Currently, precisely in the conditions of the ongoing war of the terrorist state of Russia against Ukraine and the civilized world, it is extremely important to develop a modern concept of modernization of the national institution of the territorial community as a basic element of the local self-government system, without which it is impossible to imagine a steadily progressing democratic state. Given the Euro-Atlantic aspirations of the Ukrainian people, the specified concept of modernization of the institution of the territorial community should be adequate to the challenges of today, acceptable to the national legal field, traditions, culture, previous background in Ukraine and European standards. It is worth analyzing the peculiarities of the implementation of the legal personality of the territorial community in Ukraine and the EU member states, to single out the best practices of the regulation of the legal personality of the territorial community in order to develop a comprehensive study of this institution and its further implementation in the legal field. The purpose of the publication is to identify specific areas of modernization of the institution of legal personality of the territorial community in the conditions of the present and post-war development of Ukraine, taking into account the experience of European countries. The research methodology is a system of theoretical principles (objectivity, historicism, pluralism, systematicity, etc.), logical methods (analysis and synthesis, deduction, induction, abstraction, analogy, generalization, hypothesis, idealization, extrapolation, modeling, etc.) and specific means of research, which provided an opportunity to fully reveal individual areas of modernization of the institution of legal personality of the territorial community in the conditions of the present and post-war development of Ukraine. In the publication, through the prism of modernization of the legal personality of territorial communities in Ukraine, based on the experience of European states, directions for improving the implementation of the right to local self-government are proposed. The subject composition of the implementation of the right to local self-government in Ukraine is analyzed. The provisions of EU law regarding the participation of foreigners in municipal elections in EU member states have been studied. Legislative proposals on improving the active right to vote in local elections in Ukraine have been formulated. The new version of the provisions of the Election Code of Ukraine will contribute to the post-war revival of Ukraine, the growth of its economic and geopolitical power.

Keywords: territorial community; local self-government; legal personality of the territorial community; local elections.